

VÉDEŽ.

Časopis za mladost sploh,

pa tudi za odrasene proste ljudi.

I. tečaj.

20. Maliserpana 1848.

3.

Potrěbne besėde.

Kakor se noben jezik povsod enako ne govori, takó tudi vsi raztrešeni Slovenci svojiga do besedice enako ne govoré. Skorej na celim slovenskim Štajerskim (pa tudi v nekterih krajih na Krajskim) ne govorijo: de, in, s perstam, gospodam, usta, učiti in tako dalje; ampak da, i ali ino, s perstom, gospodom, vusta, vučiti i. t. d. — Ker se Védež ne piše samo za krajnsko-slovensko ampak tudi za slovensko mladost na Štajerskim, Koroškim in Primorskim krog Tersta, naj si Krajnci imenovane majhne posebnosti iz ljubezni do svojih bratov Štajercov in kake druge posebnosti, ktere bomo pa vselej razložili, iz ljubezni do svojih slovėnskih bratov Korošcov in Primorcov, kakor le-ti naše posebnosti z veseljem zapomnijo: in eden družiga bomo lahko popolnoma razuméli.

Tukaj pa ni govorjenje od posebnost našiga jezika v eni ali v dvéh, tréh vaséh; ampak od velikiga dela Slovincov.

V sledeči lépi povesti, ki smo jo iz Štajerskiga dobili, bote nekoliko zgorej razloženi posebnost štajerskih Slovincov najdili.

Vredništvo.

Tudi divje zvéri so svojim dobrotnikom hvaležne.

Sveti apàt ino pušavnik Gerazim se je svoje dni krej potoka Jordana nektere Božje resnice premišlavajoč sprehajal. Na enkrat zagleda velikega oroslana ali leva, kateri mu se na treh nogah z neznanim ručanjem približava. Ta vboga zvér se je bila namrec na eno nogo na pi-kéc tern tako zlo zbodla, da ji je noga od tega močno otekla, ino gnoj, kterege se je že bilo mnogo na rani nabralo, je nji veliko bolečino delal. Ko pušavnik že bliže te vboge stvari pride, vzdigne ona bolečo nogo, kakor da bi ga htela *) za pomoč poprositi. Ta mož od té prigodbe v sercu ginjen, prime za oroslano nogo, tern iz nje potegne, rano gnoja očisti, ino kolikor mu je mogočno bilo — obveže. Potem reče oroslano: Pojdi zdaj v imenu Božjem dalje! Alj glejte, kaj se zgodi! Oroslan neče več svojiga dobrotnika zapustiti, temuč kamur se koli Gerazim podá, gre ta bolezní rešena zvér iz hvaležnosti, kakor krotek pesék za njim.

Pušavnik misléč, da nas Bog po stvaréh hvaležnost proti dobrotnikom vučí, vzeme oro-

*) htela ali hotla.

slana seboj v samostán ali klošter, kjer ga s potrebnim živežom oskerbí. V tém samostani ali kloštri so imeli osla, kateri je vsaki dan moral iz potoka Jordana vodo v samostan nositi. Gerazim svojega oroslana navadi, da je vedil, kakor drugi pastir osla na pašo goniti ino paсти. Neki dan se nagodi, da oroslan osla na paši pusti, ino dalje v les (v hosto) odide; tačas gré mému neki arabski tergovec, ki je velbljude ali kaméle prodajal, ino osla vkrade. Ker oroslan zvečer sam domú pride, méni pušavnik, da je on osla zaklal, ino pojel; zato mu tudi brez smilenja zapove, da ima odzdaj on oslovo službo opravlati, ino z Jordana v samostán vodo nositi. Oroslan je svojemu dobrotniku pokoren, ino vsaki dan, kakor mu je vkazano, v dvema na šinjak (na vrat) obešenima vedricama vode pernese. Neki večer pride ravno tisti kradljivi tergovec z zernjom obloženimi velbljudi ino osli v ta kraj. Med témi je tudi bil vkradeni osel.

Komaj ga oroslan zagléda, vedrici z vodo vred s šinjaka (z vrata) stepe, knjemu teče, ga za vuzdo popade, ino z velikim vihrenjom k svojemu gospodu žene, kateri s čudenjom napolnjenim sercom oroslanovo nedolžnost spozná in ga zdaj težke vodonošnje reši. V kratkem pušavnik vmerje, ko ravno né blo oroslana domá. Kak hitro ta domú pridirja, povsod svojega dobrotnika iše. Jestvin, ki mu jih drugi ponujajo se ne takne; temuč dirja tako dolgo, da na pokopališe príbeží, kjer pohitoč pušavnikov grob najde. Tu se na zemljo verže, tuli ino ručí ta-

kó dolgo, da obnemore; zadnič pa od žalosti svojo življenje dokončá. Glejte, také vé néma (neumna) zvér svojemu dobrotniku zahvalna biti.

A. Strajnsák.

Učenc in kós.

Basen (Fabel.)

Učenc sedí pod hladam (v sénci) in prebira bukve. Kar zagleda kósa po tléh slamice poberati, in jih v naredbo gnjezda na bližno češnjo nositi.

„Koliko truda!“ se učenc smeja.

To slišati, se kós oglasi: „Alj bi ne mogel pést slame zagrabití in mi jo gori podati, de bi se revež tako dolgo ne mučil?“

„Lahko, ako bi hotel, tode nočem,“ odgovorí učenc, in se žvižgaje proč podá.

Čez nekaj časa so na imenovanim drevesu češnje zrele in pobrane. Le blizo verha, na tánjki vejici, jih je še nekaj. Učenc pride, jih dolgo časa mílo gleda, potim se pleza po drevesu. Alj češnjic polna vejica je tako visoko, de se jí fantič brez nevarnosti bližati ne more; tudi je vse njegovo prizadevanje, češnje k sebi privleči, zastonj.

„Koliko truda!“ se na verhu češnje sedeči kós smeja.

To slišati, prosi učenc: „Alj bi ne mogel s kljunam češnjic potergati, in mi jih v klobúk zmetati, de bi se revež toliko ne trudil?“

„Lahko, ako bi hotel, tode nočem!“ pravi kós, ter žvergljaje proč zletí.

Učenc pa se z razterganimi hlačami in razpraskanimi rokami po gramповimu deblu doli priplazi. — Ta basen uči:

Alj smé pač ta pomoč iskati,
kdor noče v sili pomagáti? —

Bernard Tomšič.

*Cirkniško jézero *) na Krajskim.*

Dosti rédkih in lepih rečí je v naši domovini, od katerih pa marsikteri nikoli nikjer še ni ne slišal, ne bral, ter je zatorej svojo lépo domovino neimenitno imel in jo morde clo zaničvál.

Med našimi bravci vémo, de ni nobeniga takiga, ki bi bil svojo domovino zaničvál; več takih pa bi utegnilo biti, ki od redkóst naše domovine še nič ne vedó. Torej jim danes eno posebno tukaj popišem, de bojo zanaprej svojo domovino še bolj cenili in ljubili, kot do zdej.

Med redkosti, ki so v naši domovini, se šteje sosebnó Cirkniško jézero, tako imenovano po bližnim tergu „Cirknica,“ ki je od Ljubljane dvanajst úr delec. Imenovano jézero ima to čudno lastnost, de večkrat v létu zgine, to je, de se voda v tla, in scer v osemnajst jám ali lukinj razgubí; če pa le začne hudo dežvati ali le hudo grométi, vóda zopet na enkrat skozi luknje vun priruši, in jézero je v enim

*) Cirknitzer See.

dnevu — in če prav hudó dež gre in gromi — tudi v desetih urah zopet napolnjeno. Iz tréh lukinj se voda v takim času po dva, tri sežne (klaftre) na kviško meče. Vôda vselej prinese seboj neizrečeno veliko in velikih (do sédemdeset funtov težkih) rib, ktere vsak smé loviti. V jeseni prinese tudi dosti černih, debélkih in slepih rác seboj, ktere so od konca skorej popolnoma nagé, čez štirnajst dní pa se obrasejo, pregledajo in zleté. Racc prinese vôda iz lukinj v tléh in pa tudi iz dvéh drugih, ki ste v hribu in scer nad jezeram, takó, de vodó precej visoko in z velikim šumenjem, sosebno med gromam, doli v jézero bljujeste. Jezero nima nobeniga gotoviga časa suhôte. Če je poléti, kader je polno, le štirnajst dní suho vreme, začne voda ytékati in zgine v pét in dvajsetih dnéh; če pa prec potem hud dež nastopi, se jezero zopet v dvéh, tréh dneh napolne. Včasí se v enim letu po trikrat posuší.

Kader je jezero dolgo časa suhó, zrase v njem lépa trava za klajo ali mervo, ktero večidel po dvakrat kosíjo. Dostikrat pa voda vso travo zalije, in potlej se ne more kositi, ampak se mora popasti. Bolj v stran od jezera tudi sejejo in poléti žanjejo žito. Ker se pa jezero tudi po velikim delu svetá ali zemlje razprostí, kjer poleti žito rase, in ga včasí tudi poškodva; lahko rečemo, de se v tem jezeru vsako léto kosí, seje in žanje.

V jeseni se vidi v njem dosti divjih rác in gosí (gúsk); pozimi pa zmerzne, de se z

vozmí po njem vozijo. Tudi pride pozimi iz bližne hoste po imenu „Javornik“ k jezeru dosti zajcov, lesic in sèrn, včasih tudi kakošin jelen, volk in medved, ktere lovci streljajo. —

Ali ni to čudapolno jezero? In zares! v več, kot v enih starih bukvah se bère, de takiga jezera, kakor je Cirkniško na Kranjskim, ní na cèlim svetu. Pa še več drugih lepôt in redkóst ima naša domovina, od kterih bote še slišali

J. Navratil.

Pogovor učenika z učenci.

Učenik. Zadnjič smo slišali, kako de megla, oblaki in dež postanejo. Vsi ste rekli, de ste to razuméli; vender pa zna biti, de vsaki ne tako dobro, kakor si je mislil. Tega se hočem prepričati. — Grabec! kaj postane iz meglé, ako se visoko v zrak vzdigne?

Grabec. Dež.

U. Ali prec?

G. (Ne vé odgovoriti).

U. Vidiš, ti že nisi prav zapopadel. — Golób! povej ti.

Golób. Ako se meglé visoko v zrak vzdignejo, postanejo iz njih oblaki, iz oblakov pa dež.

U. Kolár! ali res niso oblaki nič družiga, kot visoko stoječa megla?

K. Res; zakaj če gré gdo na visoko, od oblakov obdano goro, vidi, kader do oblakov pride, de je to le megla, kar je on v dolini oblake imenoval. Če gré potlej na verh go-

ré, vidi oblake, ako verha ne presežejo, ko meglo pod seboj. —

U. Kralj! zdí se mi, de sí ti pred hotel nekaj vprašati. Gdor kaj dobro ne umé ali pa bi rad kaj bolj na tanjko védil, naj se ne sramuje vprašati. Ne bom ga grajal zató; marveč me bo to veselilo.

Kralj. Kakó pa je to, de je dež včasi tako drobán, včasi pa so kaplje takó debéle?

U. To se takó zgodí: Če se majhni kančki, iz kterih oblak obstojí p o č a s i sprijemajo in oblak nizko stojí, so kapljice dežja drobne; če pa oblak visoko nad nami stojí, se sprijemajo doli padajoči kančki s kančki nižjih oblakov, in so potlej veliko večí kot so bilí od konca, to je, kaplje dežja so debéle. Ako o piši ali viharji ena drugo doleti, so pa še bolj debele. — Ali zdej to véš, Kralj?

Kralj. Zdej že vém.

U. Drugi tudi?

Cela šola. Tudi, tudi i. t. d.

U. Če je le res. Se bom že prepričal. —

Popravki pogrěškov natisa.

V 2. listu na 12. strani v 19. versti beri „v potokih“ namesto „v potohik.“ — Na 15. strani v 8. versti od spodej „porušil“ namesto „prorušil.“ — V 2. versti smešnice „v mesto“ namesto „v mestu.“ — —

Rozalija Eger, založnica. J. Navratil, vrednik.